

קבוצת נרות מגדות

מאת

ו. זוסמן

בשעת חפירת היסודות לבניין של בית-ספר במשק גדות שבגליל העליון גילו חברי המשק¹ קבוצה של נרות-חרס. חלקם הגדול של הנרות במהלך החפירה והם שוחזרו לאחר-מכן. כולם הותקנו בדפוס, מטין ורדרד מפולם וצרוף היטב, ומקום איחויים של שני החלקים — התחתון והעליון — הוחלק יפה לפני הצריפה. לא נתגלו בהם עקבות-פיה, המצויים כרגיל בנרות שהיו בשימוש.

קבוצת הנרות מגדות היא משני טיפוסים:

א. נר אגסי, שהוא מוארך ובעל בסיס אגסי שטוח עם עין סגלגלה בלתי-סימטרית, המנוקבת בנקב קטן במרכזו. מאחורי הנר יש ידית-זינו קטנה, שצורתה צורת הרוט.

ב. נר משולש, שהוא בעל שבעה פיות ולו צורת משולש שווה-צלעות עם בסיס שטוח ועין מנוקבת בנקב קטן במרכז המשולש. שטחו העליון קעור במקצת. הגבהת החלק האחורי מקילה על החזקתו.

כל הנרות מעוטרים בעיטור טבוע, ואלה דגמי העיטורים:

לוח ז	מקומו בנר	העיטור
1, 2, 3, 5, 6	סביב העין ובתוכה	1. זר של קווים מקבילים קצרים
3, 5, 6, 8, 9	על החרטום ועל הידית	2. שדרת-דג
1, 2, 3, 4, 7	על החרטום ולצדו	3. סולם וסולם כפול
1, 2, 4	לצדי החרטום	4. קווים מקבילים ניצבים לקו ישר
1, 2, 4	בירכתיים ועל פני כל הנר	5. עיגולים טבועים
5, 6, 7, 8, 9	בירכתיים בלבד	6. תימורות אפקיות ואנכיות
1, 2, 3, 4	בעיקר בירכתיים ובעין	7. ורדות
5, 6, 8, 9	לצדי החרטום ובעין	8. עיגולים בין קווים מקבילים
1—7	בחרטום, לפני פיה-הנר	9. שני עיגולים מחוברים בקו
1—2	סביב העין	10. סכסך

האומן הסתייע בדגמים אלה בצירופים שונים, וכך יצר מערכת-עיטורים החוזרת כל פעם כמעט בשלמותה והמותאמת לצורת הנר.

1. תודתי נתונה לשלמה כהן ממשק גדות, שהואיל להעמיד את הממצא לרשות אנג'ה-העתיקות לשם מחקר ופרסום.

קבוצת נרות מגדות

ואלה הם הדגמים המשותפים לכל הנרות: שני עיגולים מחוברים בקו אחיד בכל הנרות (דגם 9); שני עיגולים מאחורי הידית; עיגול לפני הקו החוצה את הידית (בכולם, פרט לשניים); עיגולים בהרטום, סמוך לעין, המקבילים לאלה שליד פי הנר; סימון העין בקו (פרט לנרות 3 ו-4 שבלוח ח).

נרות אגסיים גבוהים (ציור ג1; לוח ה, 1-4)

עיבודם גס. הנרות 1 ו-2 הותקנו בדפוס אחד². הנר 3 שונה מהם במקצת בעיטורו: בצדי ההרטום — דגם של סולם, על ההרטום — שדרת-דג, ומסביב לעין — זר של קווים מקבילים. הנר 4 יותר קטן וכן שונה בו סידור הוורדות. ההרטום מעוטר כבנר 3.

נרות אגסיים נמוכים (ציור ב1; לוח ה, 5-7)

עיבודם של נרות אלה עדין יותר מן הקודמים. שני הנרות הוכנו בדפוס אחד³, אך צריפתם שונה. הם מעוטרים בתימורות אפקיות ובעיגולים. הנר השלישי (לוח ה, 7) ועוד שני שברי נרות שלא הובאו כאן מעוטרים בתימורות אנכיות ובעיגולים. אף עיטור ההרטום שונה מזה של הראשונים. בתוך העין — ורדות. נר זה דומה יותר לטיפוס הנר הגבוה.

נרות משולשים (ציור א1; לוח ה, 8-9)

הדברים אמורים בשני נרות שווי-צלעות⁴, שהותקנו בדפוס אחד. כאן נזקק האומן לדגמים זהים עם אלה של הנרות האגסיים: תימורות ועיגולים בדפנות; קו ליד עין הנר המשולש ועיטור בזר של קווים מקבילים; עיגולים בין קווים מקבילים; שדרת-דג במקומי-האחיזה; ועיגול בבסיסה, כבנרות האחרים. אפשר אפוא לקבוע בוודאות, שכל הנרות הללו הותקנו בידי אומן אחד, נאמן למלאכתו ושמרני. יתר-על-כן, הואיל וכל הנרות נמצאו במרוכז ולא היו עדיין בשימוש, אפשר להניח, שגילינו כאן את בית-היוצר שלו.

2. מידותיהם: אורך — 11.8 ו-11.6 ס"מ; רוחב — 8.1 ו-8.1 ס"מ.

3. מידותיהם: אורך — 11.3 ו-11.2 ס"מ; רוחב — 7.8 ו-7.8 ס"מ.

4. אורך כל צלע: 10.2 ס"מ.

תקופת הנרות

לנרות האגסיים מצאנו מקבילות בבצת⁵, בגוש-חלב⁶, בקבר בנחף⁷ ובבית-שערים⁸. הנרות שם קטנים יותר מאלה של גדות. זמנם הוא שלהי המאה הג' ותחילת המאה הד' לספה"נ.

לעומת זה לא מצאנו מקבילות ממשיות לנר המשולש בנרות מאותה תקופה, לא במספר הפיות, ואף לא בעיטורים. ידועים נרות משולשים מגרסה⁹, בעלי ידית, חמישה פיות, עין גדולה ועיטורים בולטים. כן ידוע נר מגזר¹⁰, בעל שישה פיות ועין גדולה. זמנו, שהוא מאוחר יותר, נקבע לפי ממצאי הקבר.

כל המקבילות לנרות האגסיים הן מצפון הארץ; ונראה הדבר, שאין סיכוי למצוא טיפוס זה בדרומה.

5. ראה: J. H. Iliffe, A Tomb at El-Bassa C.A.D 396, *QDAP*, III, 1934, p. 86, Fig. 11:13 בבסיס הידית, בצדה האחורי ובהרטום.

6. ראה: N. Makhoul, Rock-cut Tombs at El-Jish, *QDAP*, VIII, 1939, Pl. XXX, 1a

7. קבר בנחף שבגליל המערבי נחפר לא מזמן על-ידי אהרון קמפינסקי, מעובדי אגף-העתיקות, אך תוצאות החפירות לא פורסמו עד כה. תודתי לו על שהעמיד ידעיה זו לרשותי. נמצאו שני שברי נרות מהטיפוס האגסי (מס' 2 ו-3) וכן מטבע, שזמנו הוא תחילת המאה הד' לספה"נ.

8. ב. מזר, בית-שערים, פרשת החפירות בשנות תרצ"ו-ת"ש, א², תשי"ה, ציורים כג, 2; כד, 3, 4, 5 ו-6. הנרות נמצאו בחורבות העיר ובבית-הכנסת, ומזר מניח, שהם מתוצרת מקומית. הדגמים שווים, בערך, לאלה שבגדות. ראה גם: נ. אביגד, עונת החפירות השישית בבית-שערים, ארץ-ישראל, ז', תשי"ד, לוח יח, 9-10 (הנרות כאן שונים במקצת מאלה של גדות); הנ"ל, עונת-החפירות השביעית בבית-שערים, ארץ-ישראל, ה, תשט"ו, לוח יח, 3.

9. מתוך חומר על גרסה שלא פורסם והשמור באספי בית-הנכות רוקפלר (מס' 41.644 ו-41.675).

10. ראה: R.A.S. Macalister, *The Excavations of Gezer 1902-1905 and 1907-1909*, III, London 1912, Pl. CX, 14, Tomb No. 160 (Tomb of Stephanos Philochristos)